

Zinātnes Vēstnesis

LATVIJAS ZINĀTNIEKU SAVIENĪBAS LAIKRAKSTS

Nr.1(29) 1992.GADA JANVĀRIS

Cena 50 kapeikas

J A U N S I N S T I T Ū T S

Latvijas Zinātņu akadēmijā darbu sāk Latviešu valodas institūts, kas bija iecerēts jau pirms četriem gadu desmitiem, kad Valodas un literatūras institūta Valodas daļu vadīja vēl akadēmiķis Jānis Endzelīns. Šim institūtam vajadzētu turpināt Latvijas Republikas laikā izveidotās Valodas krātuves darbu un visu uzmanību veltītie latviešu valodas materiālu vākšanai un pētīšanai.

Tagad, kad ir atjaunota Latvijas Republikas neatkarība, latviešu valoda kā latviešu nācijas pastāvēšanas neapšaubāms nosacījums prasa vislielāko atbildību attieksmē pret tās lietošanu un vēl jo vairāk pret tās izpēti un tālāko attīstību.

Ir jābūt vienotam zinātniskam un organizatoriskam centram, kas koordinētu valodniecības jautājumu mērķtiecīgu izpēti saskaņā ar minimālo un maksimālo, resp. tuvāko un perspektīvo programmu. Nemot vērā latviešu valodas nelielo pētnieku skaitu, būtu svarīgi panākt risināmo problēmu optimālu sadalījumu pa atsevišķām pētniecības iestādēm un kolektīviem. Tas ir svarīgi arī tāpēc, ka pašreizējā zinātnes finansēšanas sistēmā Latvija nevarētu atļauties paralēlus pētījumus, kaut arī no zinātnes viedokļa tieši dažāds problēmu risinājums varētu dot vērtīgus rezultātus.

Kā valstu politikā, tā arī zinātnes politikā vērojama tendence uz atsevišķo vienību pastāvību, lai iegūtu lielāku operativitāti un rīcības pašnoteikšanos. Tāpēc arī uz Valodas un literatūras institūta valodniecībā strādājošo mikrokoletīvu bāzes tika izveidots patstāvīgs Latviešu valodas institūts, kurā pagaidām ir ap 30 zinātnisko darbinieku, starp kuriem ir 15 zinātņu kandidāti un 3 zinātņu doktori (no tiem 1 ārstata). Protams, šis skaitis ir par Mazu, lai veiktu visus uzdevumus, kādi patlaban ir aktuāli, tomēr jācer, ka ar laiku radīsies iespēja institūtu paplašināt.

Latviešu valodas institūta aktuālkie uzdevumi patlaban iekļauti pētniecības plānos, ko akceptējusi LR Zinātnes padomes ekspertu komisija 1991.gadā, bet kam nākamajā gadā nāks klāt vēl citi uzdevumi.

Par prioritāru uzdevumu uzlūkojama latviešu valoda kā vēsturiskā, tā mūsdienu skatījumā, lai nodrošinātu latviešu valodas pilnverīgu un zinātniski pamatoitu lietošanu visas dzīves jomās. Te nepieciešami gan fundamentāli pētījumi, gan lietišķas rekomendācijas.

No fundamentālajiem pētījumiem patlaban visnepiešamākā ir latviešu valodas vārdu krājuma un gramatiskās struktūras izpēte gan sinhroniskā, gan diachroniskā aspektā. Tas sakāms kā par literāro valodu, tā dialektiem.

Valodas vēsturē un dialekto loģijā turpināmi aizsākti darbi – jāpabeidz dialektu atlants, izstrādājot kartes par fonētikas un morfoloģijas parādībām; lielāka uzmanība veltījama izloksņu vēsturiskajai attīstībai un mijiedarbei ar literāro valodu. Svarīgs uzdevums ir dialektikas leksikas izpēte, jo šie vārdi glabā daudz vērtīgu ziņu par valodas formu un nozīniņu īpatnībām un par valodu kontaktiem. Prioritārs uzdevums ir Latvijas vietvārdū vārdnīcas pabeigšana un vietvārdu vispusīga izpēte, balstoties uz vietvārdu datorapstrādi, kā arī vietvārdu izvēles un lietošanas praktiskās rekomendācijas.

Ne mazāk svarīgi ir izpētīt literārās valodas leksiku gan no formas, gan nozīmju, gan normatīvi stilistiskā viedokļa. Par neatliekamu uzskatāma terminoloģijas veidošanu, kopšana un teorētiskā izpēte.

Viens no aktuālākajiem uzdevumiem ir jaunas latviešu gramatikas izstrāde. Šai gramatikai jāatspugoļo latviešu literārās valodas dinamiku, un vairāk vietas jāatzīst formālo un funkcionāro variantu analīzi. Tāda gramatika kopā ar aktuālās leksikas vārdnīcu varētu kļūt par pamatlīdzīgiem latviešu valodas kultūras stabilizācijai un kopšanai, kas ir būtiska valsts valodas iezīme. Lai valodas kopēju rekomendācijas būtu iespējami objektīvas, nepieciešams izveidot tieši pašreizējai valodas situācijai piemērotākos teorētiskos principus, izmantojot latviešu literārās valodas vēstures pierdzi un ļemot vērā arī ekstrialingvistikos, psiholingvistikos un sociolingvistikos faktorus un kritiski pārvērtējot kādreizējos

aizliegumus vai ieteikumus. Šai ziņā svarīga ir literārās valodas un valodniecības vēstures izpēte, kam ir ne vien lingvistiska, bet arī kultūrvēsturiska nozīme.

Sabiedriski un arī politiski aktuāls uzdevums ir aktīvi piedalīties Valodu likuma išstenošanā, palīdzot valsts vadībai veidot teorētiskās nostādnes un programmas valodu politikā.

Tuvākajā laikā būtu jāveic sociolingvistiskie un psiholingvistiskie pētījumi, lai noskaidrotu valodas situāciju un iespējamību labāk risinātu valodu koeksistences un valodu saskares problēmas. (Diemžēl, šais nozarēs speciālistus Latvijas augstskolas negatavo.)

Nepieciešams valodnieku kopīgiem spēkiem izstrādāt valodniecīko pētījumu mērķprogrammu, pievēršoties arī tādiem valodas izpētes novadiem, kas līdz šim nav skarti, un gatavojot tam speciālistus arī ciu valstu valodniecības centros gan kā studentus, gan kā stažierus vai arī nosūtot jaunos speciālistus ilgākos ārzemju komandējumos. Fundamentāliem pētījumiem jābalstās uz solidas teorētiskās bāzes, plaši izmantojot pasaules valodniecības sasniegumus, it īpaši baltistiskā, indoeiropeistiskā un sociolingvistiskā.

Viena no jaunā institūta pamatproblēmām ir jaunu labu speciālistu atrašana un iesaistīšana valodniecībā, viņu kvalifikācijas izaugsmē. Ir izstrādāta arī programma sadarbībai ar augstskolām, un ceram, ka jaunās augstskolu programmas un mācībspēku aktivizēšanās palīdzēs šo problēmu atrisināt.

Galvenā problēma, ar ko valodnieki saskaras, gan būdami cita institūta daļa, gan neatkarīga institūta darbinieki, ir finansēšanas sistēma, kas līdz šim tieši latviešu nacionāli prioritetājām zinātnēm – valodniecībai, literatūrinātnei, folkloristikai, mākslas zinātnēm un arhitektūrai – k o p ā (!) atvēlējusi 1,8 % no visiem Latvijas zinātnei paredzētajiem līdzekļiem. Bet, kā māca klasiskā literatūra, "nabadziba nav netikums", tāpēc jaunais institūts raugās nākotnē ar cerībām.

A.Blinkena,
akadēmīke

LATVIJAS ZINĀTNES PADOMĒ

LZP, pamatojoties uz
LR MP 1991.g.
4.oktobra

lēmumu "Par nolikuma par zinātnisko grādu piešķiršanu", nolemj apstiprināt LZP Latvijas vēstures institūta padomi ar habilitācijas un promocijas tiesībām vēsturē šādās apakšnozarēs:

- Latvijas vēsture,
- arheoloģija,
- etnogrāfija.

Apstiprināt padomes sastāvu:

– Valdis Bērziņš, LZP Latvijas vēstures institūts, vad.zin.līdzstr., Dr.h.hist.,

– Saulvedis Cimermanis, LZP LVI, vad.zin.līdzstr., Dr.h.hist.,

– Vasilijs Dorošenko, LZP LVI, galvenais zin.līdzstr., Dr.h.hist.,

– Maksims Duhanovs – LU, prof., Dr.h.hist.,

– Raisa Depisova, LZP LVI, antropoloģijas lab.vad., Dr.h.hist.,

– Andrievs Ezerailis, ASV, Itakas koledža, prof., Dr.h.hist.,

ECU nodrošinājumu. Šajās programmās var piedalīties ne tikai EC valstu zinātniskās laboratorijas, bet, ja, piem., Somijas valdība iemaksā attiecīgu dalības naudu, tad pieņem arī somu partnerus. Mūsu zinātniekai var netieši piedalīties šādu programmu izpildē, slēdzot sadarbības līgumu ar kādu no EC valstu laboratorijām, kura piedalās šajā programmā. Protams, šajā gadījumā nevar cerēt uz lielu naudu. Mikrobioloģijas institūtam ir nelīela pieredze, šajā jomā sadarbojoties ar Dānijas Dievidjītlandes universitāti.

Pielietojamo zinātņu pārstāvjiem jāmeklē tieši kontakti ar attiecīga profila ārzemju firmām. Lielajām firmām ir savī zinātniskās pētniecības centri, kas seko tehniskā progresā attīstībai pasaulē. Ja Jūsu publīkājās parādīses kaut kas jauns un perspektīvs, var iznākt finansiāla sadarbība – līgums vai pat licencē darījums. Tāda veida sadarbība

Mikrobioloģijas institūtā izveidojās ar kādu somu firmu. Lai varētu iesākt nopietnu zinātnisko sadarbību ar EC valstu laboratorijām, pirmā kārtā, nepieciešama

– Rolands Rikards, RTU prof., galv.zin.līdzstr., Dr.h.inž.,

– Alberts Skudra, prof., kat.vad., Dr.h.inž.

LZS nolemj apstiprināt Rīgas Tehniskās universitātes padomi ar habilitācijas un promocijas tiesībām inženierzinātnēs un ķīmijā ķīmiskās tehnoloģijas apakšnozarē.

Apstiprināt šīs padomes sastāvu:

– Jāzeps Bolšijs, RTU prof., Dr.h.ķīm.,

– Mārtiņš Kalniņš, RTU prof., katedras vad., Dr.h.ķīm.,

– Valdis Kampars, RTU prof., kat.vad., Dr.h.ķīm.,

– Pēteris Paukšs, RTU prof., Dr.h.ķīm.,

– Gaida Sedmale, RTU galv.zin.līdzstr., Dr.h.ķīm.,

– Uldis Sedmalis, RTU prof., kat.vad., Dr.h.ķīm.,

– Andris Strakovs, RTU prof., kat.vad., Dr.h.ķīm.

KĀ TIKT PIE EIROPAS NAUDAS

TAS

nav viegls uzdevums, jo Rietumos naudu skaita pamatīgāk nekā Austrumos. Un tomēr mums grib palīdzēt, it īpaši jauno zinātnieku sagatavošanā.

Nesen uz Baltijas valstīm attiecināta Polija un Ungārija 1990.g. EC Eiropas Ministru padomes apstiprinātā "Tempus" programma. Šī programma paredzēta 5 gadiem. Programmas ietvaros mūsu puse var piedalīties gan kopēju Eiropas projektu realizēšanā, gan iegūt šītā vietas strādāšanai Eiropas kopienas valstu universitātēs un pētniecības centros, kā arī saņemt cita veida atbalstu zinātnei un izglītībai. Taču visos gadījumos vajadzīgi 1 vai 2 ieinteresēti partneri EC valstis, un jāraksta līgi nopietni pieteikumu dokumenti un formas, ar kurām var iepazīties gan RZP, gan LZP.

Taču pastāv citas programmas, ko finansē EC. Piemēram, biotehnoloģijas jomā līdz 1993.g. pastāv programma ar nosaukumu BRIDGE ar 100 mil. ECU finansiālo nodrošinājumu. No 1992.g. uz 3 gadiem sāks darboties vēl viena biotehnoloģiska programma "BIOTECH" ar 164 mil.

informācija. Mūsu vadošajiem zinātniekim ir jāiekļūst Eiropas zinātniskajās biedrībās, asociācijās un federācijās. Nepietiek ar piedališanos konferencei un simpozijos. Jāiekļūst šo federāciju vadošajos orgānos un darba grupās, kuras izstrādā šo programmu projektus un priekšlikumus partneru komplektā. Man kā Latvijas pārstāvim Eiropas biotehnoloģijas federācijas (EFB) ģenerālajā asamblejā bija izdevība piedalīties šīs asamblejas darbā darbā 1991.g. novembrī Florencē (Itālijā), un tur piedalījās arī visu biotehnoloģijas darba grupu vadītāji, kas zinoja par padarīto un plāniem. Un te, lūk, nāk pirmējā informācija, te var dibināt kontaktus.

Loti nopietns Latvijā ir kompetentu, angļu valodu perfekti zinošu, jaunu speciālistu trūkums. Nekāda sadarbība nav iespējama, ja speciālista zināšanu līmenis atpaliek no Eiropas līmeņa un ja pastāv valodas barjera.

Nauda pati klāt nenāks, jāpacīnās un jāmācās gan vadītājiem, gan izpildītājiem. Mārtiņš Beķers

PAR ZINĀTNES REFORMU

Zinātņu akadēmijas kopsapulce izraisījās parunas par zinātnes tālaku attīstību, izdzīvošanas perspektīvām, LZA vēlamo struktūru.

Sniegdam konspektīvu iestādu no debatēm.

Jānis Liepēteris:

Satversmes komisija uzskata, ka jāveido personāla Zinātņu akadēmija. Kāpēc rodas tāda pārliecība? Tāpēc, ka līdzīnēja ZA noslēgtība, resorisms vairs neatbilst laika garam. Savrupība, kontaktu trūkums bremzē zinātnes attīstību. Sadarbi ar augstskolām ir bijis gadījuma raksturs. Gan Zinātņu akadēmija, gan augstskolas pastāvēja pašas par sevi.

Finašu pārdales funkciju ZA ir nodevusi Zinātnes padomes ekspertiem. No institūtiem vairs netiek prasītas atskaites, kā arī kontrolēta plānu izpilde. Institūti, kļūstot par neatkarīgām valsts zinātnes organizācijām, varēs brīvi asociēties ar ZA.

Pagaidām vēl nav īsti skaidras iepriekšējās attiecības institūtu. Vai tie būs valsts iepriekšējās attiecības institūtu. Vai tie būs valsts iepriekšējās attiecības institūtu. Vai tie būs valsts iepriekšējās attiecības institūtu.

Edvīns Karnītis:

Personālā ZA izveide ir neatliekama. Pašlaik vēl nav skaidrs tās saimnieciski organizatoriskais saturs. Vai ZA būs valstiska vai sabiedriska iestāde? Ja sabiedriska, tad vai ZA varēs iekļaut valsts organizācijas - institūtu. Acīmredzot jāatstāj iespējas variēt.

Kurts Švarcs:

Starp zinātniekiem un tautu pastāv plaista. Valda skeptiska attieksme pret Zinātņu akadēmiju. Tam visam ir pamats. Zinātnei, izņemot ķīmijas nozari, nav sašu ar rāzošanu. Ja zinātnē joprojām būs trauma no reālās dzīves, tai pastāvēt nepalidzēs arī LZA Harta.

Juris Zāķis:

Zinātnes pārveidi nedrīkst apturēt, citādi aktīva rīcība var parādīties citā, nevēlamā virzienā. Vajag darīt darbu, nemeklējot vainīgos.

Lai labāk veiktos, jāapvieno spēki. Brīva, ieinteresēta sadarbība allaž dod teicamus rezultātus. Jēdzienu "apvienot" nekāda ziņa nedrīkst identificēt ar jēdzienu "pākļaut". Jāņem vērā, ka pākļauts zinātnieks vairs nav zinātnieks.

Par vecuma ierobežojumu. Daži nezin kāpēc vienādo pilnīgi atšķirīgus jēdzienus "vecums" un "vecuma plānprātīns". Normālos apstākļos zinātnieka prāta spējas nevajadzētu vērtēt atkarībā no gadu skaita vai ienemamā amata. Vacijā, piemēram, bijušos rektorus un direktörus uzskata par vislabākajiem ekspertiem.

Juris Kalniņš:

Savu prestižu Zinātņu akadēmija ir zaudējusi. Tas ir tāpēc, ka zinātnieku vēlēšanas nav bijušas īsti demokrātiskas. Līdztekus ļoti specifiskiem zinātniekiem daži uz augšu tikuši par administratīvām treptīm. Un tāpēc stāp tā saucamajiem izcilajiem zinātniekiem nebūt ne visi ir izcilīgi.

Viktors Hausmanis:

Personālā Zinātņu akadēmija nedrīkstētu pārvērsties par kafijas klubu. Ja savstarpējās attiecības nenoteikti ligumi, humanitārie institūti paliks bez atbalsta punkta.

Humanitārie institūti ir par integrēšanos augstskolu

PAŠREIZĒJIE LATVIJAS ARHEOLOGIJAS UZDEVUMI

Arvīstiskās neaizkarības atgūšanu Latvijas senākās vēstures izpētei daudzējādā ziņa ir kļuvusi aktuāla. Pašlaik jādomā par garīgas kultūras attīstības jaunām formām, kur svarīga vieta ierādāma senvēsturoi.

Ilgstošais stāvoklis kolonīlās tautas lomā ir nododis pie tā, ka latvieši savā tēvu zemē var palikt par mazākumtautu. Viens no priekšnosacījumiem turpmākai pastāvēšanai ir cīņas saglabāt savas vēstures apziņu. Te varētu palīdzēt atgriešanās pie tautas senatnes. Vēsture kā pagātnes dzīves attēlotāja iedarbojas uz tagadni un ne mazākā mērā arī uz nākotni kā jauno valsts pilsoņu audzinātāja. Tādējādi vēstures zināšanas var diezgan jūtami ietekmēt arī tagadnes notikumus.

Senvēstures avotu vidū svarīgāko vietu iegūt ar arheoloģijas pierīmekļi, kas ir neaizstājama tautas nacionālā bagātība. Šo būtisko avotu apgūšanas procesā svarīga vieta ierādāma pierīmekļu aizsardzībai, izrakumū organizēšanai un iegūtā materiāla uzglabāšanai, apstrādei un sagatavošanai publicēšanai. Ievērojot kultūras pierīmekļu aizsardzību, jāņemāk, lai privatizācijas apstākļos arheoloģiskie objekti neciestu saimnieciskās darbības dēļ, un to izpēte nepalītu ārpus senvēstures speciālistu redzesloka. Gadījumā, ja pierīmekļi tiks posīti, obligāti jāpārved līdzekļi tā arheoloģiskai pētniecībai. Kultūras ministrijas iestādēm un Arheoloģijas pārskatu komisijai, kas darbojas pie LZA Latvijas vēstures institūta, stingri jārāgās, lai pētniecības veiktu tikai tie speciālisti, kas sapēnuši izra-

kumu atļaujas. Arheoloģiskie izrakumi veicami tā, lai pēc darbiem pārējās vēstures varētu atjaunot pierīmekļa sākotnējo izskatu, bet infrektē objekti jāiekonservē. Arheoloģijas pierīmekļi pēc iepriekšējās jārestaurē un jāsagatavo brīvdabas eksponācijai, kā piemēram, Āraišu muzejiparks tenuārija, Turaidas pili, Cēsu u.c. Šāda brīvdabas eksponācijai ierīkošana uzlūkojama par vislabāko Latvijas senvēstures popularizēšanas veidu. Audezīša nozīme ir arheoloģu izrakumu skatēm, ko regulāri rīko katrā ekspedīcijā sezona darbu noslēgumā. Bez tam lielākas arheoloģiskās izstādās šogad tika rīkotas Rīgas, Cēsu, Turaidas, Bauskas u.c. muzejos.

Par izrakumos iegūtā materialu uzglabāšanu Latvijas vēstures institūtā rūpējas Arheoloģisko fondu sektors. Tā kā fonds glabājas ap 200 000 senļu, simtiem tūkstošu keramikas trauku lausku, dzīvnieku kaulu u.c. materiālu, kas līdzīgā kāda atsevišķa muzeja fondu apjomam, esam griezīties pie Rīgas pilsētas izpildkomitejas ar līgumu par papildu telpu ierādīšanu arheoloģu vajadzībām. Plašākas telpas nepieciešamas arī senlinieku konservācijas un restaurācijas laboratorijai, kur notiek visu izrakumus iegūto materialu apstrāde.

Lai risinātu ar Latvijas senāko vēsturi saistītās zinātniskās problēmas, noorganizētas trīs pētnieku kopas - grāmji, kas strādā pie konkrētu darbu sagatavošanas. Autou kolektīvs galav darbu "Latvijas senākā vēsture", kur jaunā skatījumā būs parādīta mūsu dzīmenes vēsture no visseņākajiem laikiem līdz 14.gs. Pie tēmas par Lat-

vijas iedzīvotāju kultūru un etnisko vēsturi strādā grupa zinātnisko līdzstrādnieku, gatavoja monogrāfiskus pētījumus par seno kuršu, zemgaļu, latgaļu, sēju un libešu etnogenēzi. Bez tam arheologi strādā pie tēmas "Latvija kā kontaktzona ekonomiskajos un kultūras sakaros starp Austrumiem un Rietumiem". Abu pēdējo grantu zinātniskie līdzstrādnieki ir sagatavojuši un izdevniecībā nodevuši divus rakstu krājumus "Baltu etniskās vēstures jāstājumi" un "Austrumbaltijas sakari ar Skandināviju agrajos viduslaikos". Izdevniecībā jau agrāk nodotis "Arheoloģijas un etnogrāfijas" 16.sēj. Pabeigti darbi par neolītu Latvijas teritorijā (Loze), podiņu krāsnī Kurzemē 17.-18.gs. (Loze). Sekmīgi rit Āraišu ezerpils, kā arī Turaidas viduslaiku pils rekonstrukcija (vadītājs J. Apals, J. Grāndonis). Tieks sagatavot monogrāfijas par senlatviešu apbrūnojumu, vikingu laiku monētām Latvijā (T.Berga), slāvisko uzkalnīkapu kultūru, Rīgas pilsētas izcelšimi, par viduslaiku pilim un lauku apmetnēm Livonijā.

Pašlaik lielākā problēma ir panākt, lai iespējās sagatavotdarbi tiktū publicēti. Lai arheoloģu darbi nokļūtu pie lasītāja, nepieciešams, lai izdevniecība "Zinātne" būtu nodrošināta ar grāmatu iepriekšējām vajadzīgajiem papīra foniem, bet Latvijas vēstures institūts - ar pieprasītajiem līdzekļiem.

E.Mugurēvičs,
LZA korespondētāloceklis

PAR LZA HARTAS UN STATŪTU PROJEKTIEM

LZA kopsapulce nolej:

1. Pamatā akceptēt LZA Satversmes komisijas sagatavoto LZA Hartas projektu ar šādiem papildinājumiem un labojuumiem.

1.1. Izteikt 1.pantu šādā redakcijā:

"Latvijas Zinātņu akadēmija ir autonoma, valsts dibināta un subsidēta Latvijas Republikas zinātniska institūcija, kuras sastāvu veido ievēlētu Zinātņu akadēmijas locekļu apvienība un ar tās darbību saistītas iestādes un organizācijas.

Ar Latvijas Zinātņu akadēmiju var būt asociētas autonomas zinātniskās pētniecības iestādes, kuru sadarbi ar Latvijas Zinātņu akadēmiju un Latvijas augstskolām nosaka savstarpēji līgumi.

Latvijas Zinātņu akadēmija darbojas saskaņā ar šo Hartu, kuru apstiprina Latvijas Republikas parlaments, un saviem Statūtiem, ievērojot Latvijas Republikas likumus. Par Latvijas Zinātņu akadēmijas locekļiem ievēl izcilus Latvijas un ārziņu zinātniekus, lai Latvijas labā izmantotu viņu talantu, pieredzi un zināšanas.

Latvijas Zinātņu akadēmija piedāvā valsts zinātnes politikas veidošanā un iestenošanā. Latvijas Zinātņu akadēmija ir juridiska persona." 1.2. Papildināt 4.pantu ar šādu rindkopu: "Latvijas Zinātņu akadēmijas pārvaldišanā ir

iestādes un organizācijas, kuras nepieciešamas tās darbības nodrošināšanai. Latvijas Zinātņu akadēmijas pārvaldišanā var būt arī iestādes un organizācijas, kuras nodrošina visas Latvijas zinātnes funkcionēšanu un kuru izmantošanas kārtību nosaka Latvijas Zinātņu akadēmija un ar Latvijas Zinātņu akadēmiju asociētās zinātniskās pētniecības iestādes."

1.3. 2.panta apakšpantu 2.7 izteikt šādā redakcijā: "Lemt par to zinātniskās pētniecības iestāžu dibināšanu, kam dots LZA vārds, kā arī apstiprināt šo iestāžu direktorūs."

1.4. 5.panta 2.rindkopu izteikt šādā redakcijā: "Latvijas Zinātņu akadēmijas tāmēj ietilpst Latvijas Republikas valsts budžetā kā zinātnes finansējuma atsevišķa sadaļa."

2. Pamatā akceptēt LZA Satversmes komisijas sagatavoto LZA Statūtu projektu.

3. Uzdot LZA Prezidentam, LZA Satversmes komisijas priekšsēdētājam akadēmijkā Lielpēterim griezties LR Augstākā Padomē un LR Ministru Padomē pēc principiāla atbalsta LZA reformai.

4. Uzdot Satversmes komisijai līdz š.g. 1.februārim izveidot Hartas un Statūtu projekta galigo redakciju, nemot vērā akadēmijas locekļu un institūtu izteiktās piezīmes un priekšlikumus.

AICINĀM UZ VĀCIJU

Vācijas akadēmiskais apmaiņas dienests (Deutscher akademischer Austauschdienst – DAAD), kas organizē ārziņu studentu un zinātnieku studēšanos Vācijas augstskolās un pētnieciskajos centros, pieņems pieteikumus no zinātniskajām iestādēm 1992./93.mācību gadam. Zinātniekiem tiek piedāvāti šādi zinātnisko komandējumu veidi:

1. Gada stipendijas zinātniskās kvalifikācijas ceļšanai un zinātniskā darba veikšanai jaunajiem zinātniekiem (no 18 līdz 34 gadiem). Nepieciešamības gadījumā stipendiāti var uzlabot vācu valodas zināšanas 2-4 mēnešu kursos Gētes institūtā.

2. Mēneša stipendijas zinātniekiem zinātniskā darbu veikšanai pēc norunas ar konkrēto vācu zinātnisko sakaru daļu.

Labas vācu valodas zināšanas ir obligāts priekšnoteikums. Bijušie DAAD stipendiāti var atkārtoti pieteikties pēc 3 gadiem.

Pretendentiem jāsapņem pieteikumu formulāri Vācijas sūtītiešībā, jāizpilda nepieciešamie dokumenti vācu valodā un līdz 1992.g. 7.februārim jāiesniegdz 3 eksemplāros Latvijas Zinātnes padomes sekretariātā (Rīgā, Turgeņeva ielā 19, 206.ist.). Latvijas Zinātnes padome izskata pieteikumus un veic to priekšatlasi. Galīgo lēmumu par stipendijas piešķiršanu pieņem DAAD komisija.

Vizu un komandējumu noformēšanu veic Latvijas Zinātņu akadēmijas Ārejo zinātnisko un ekonomisko sakaru daļu.

A.Siliņš, Latvijas Zinātnes padomes priekšsēdētājs, Dr.habil.phys.

JĀUNS NOSAUKEKLS

Zinātņu akadēmijas Prezidijs nolej: Pārdevēt LZA Valodas un literatūras institūtu par LZA Literatūras, folkloras un mākslas institūtu.

J A U N I E V Ē L Ē T I E A K A D Ē M I K I

AINA BLINKENA

Dzimusi 1929.g. 5.septembrī Limbažos. Pēc LVU Filoloģijas fakultates beigšanas (1953.g.) strādājusi LZA Valodas un literatūras institūtā, Latviešu valodas institūta organizētāja direktore, filoloģijas zinātņu doktore (1970.g.), LZA korespondētājocekle (1978.g.), profesore (1985.g.). Ilgus gadus vadījusi valodniecības darbu Valodas un literatūras institūtā. Galvenas darbības jomas – mūsdienā latviešu literārā valoda tās dažādajā problematikā: gramatika, terminoloģija, valodas kultūras, latviešu literārās valodas vēsture, sociolingvistika. Piedalījusies valodnieku konferencēs, ari Itālijā, Vācijā, Zviedrijā, Indijā, Polijā.

Vairāku monogrāfiju autore un līdzautore. Publicējusi ap 350 zinātnisku un populārzinātnisku rakstu Latvijas un ārvalstu izdevumos.

A.Blinkenai vādībās disertācijas aizstāvējuši 13 aspiranti, starp tiem vairāku Latvijas augstskolu mācībaspēki. Veikusi daudzus zinātniskus un sabiedriskus pienākumus: kopš 1976.g. vada LZA Terminoloģijas komisiju, vadījusi latviešu valodas valsts valodas statusu un Valodu likuma izveides komisijas. Ir vairāku Latvijas un starptautisko zinātnisko padomju un komisiju locekle (Eiropas valodu atlanta redakcijas kolēģijas locekle, Krievijas ZA Literāro valodas artistūbas problēmu padomes locekle, starptautiskās baltiešu asociācijas organizācijas viceprezidentē), vairāku izdevumu atbildīga redaktore.

MARTA RUDZĪTE

Dzimusi 1924.g. 4.novembrī Braslavas pagastā. Beigusi Latvijas Valsts pedagoģisko institūtu (1948.g.). Filoloģijas zinātņu kandidāte (1954.g.), doktore (1969.g.), profesore (1972.g.), LPSR N.b.z.d. (1984.g.).

Strādājusi Čēsu Skolotāju institūtā (1948.-49.g.). Klātienes aspirante (1948.-51.g.), vec.pasniedzēja, pēc tam docente un profesore LU Filoloģijas fakultātes Latviešu valodas (kopš 1991.g. – Baltu valodu) katedrā.

Ar pētījumiem dialektoloģijā, toponimikā, etnolingvistikā, valodas vēsturē, kā arī par lībiešu un latviešu valodas savstarpējo ietekmi pazīstama Latvijā un ārziemēs. Pavisanam ap 150 darbu, no tiem 2 monogrāfijas. Referējusi starptautiskajos somogrūstību kongresos Tallinā (1970.g.) un Turku (1980.g.), baltiņu konferencēs (kopš 1954.g.). Bijuši oponente 9 doktora disertācijām (latviešu valodniecībā, lituānistīkā, somogrūstīkā). Viņas vadībā tapušas 2 kandidāta disertācijas. Piedalījusies leksikas materiālu gatavošanā Eiropas valodu atlantam. Redakcijas kolēģijas locekle LZA izdevumiem "Latviešu valodas dialektu atlants", J.Endzelina "Darbu izlase" un PSRS ZA turpinājumizdevumam "Baltoslavjanskij issledovanijs". Locekle J.Endzelina prēmijas ekspertu komisijā un Latvijas Zinātnes padomes ekspertu komisijā valodniecībā, literatūras un mākslas zinātnē, kā arī darbojusies vairākās specjalizētājās padomēs kandidāta disertāciju aizstāvēšanai Vīļpā (1981.-87.g.) un Rīgā. Aktīvi strādājusi Valodu likuma izveides komisijā AP Prezidijā.

Pēc J.Endzelina kā vienīgā latviešu valodniecībā ievēlēta par Somugru biedrības korespondētājoceklī (Helsinkos, 1973.g.). Piedalījusies Lavijas Zinātnieku savienības un Latvijas Filologu biedrības diūmašanai LZZ padomes locekle un pirmo gadu - LFB priekšēdē.

ELMĀRS BLŪMS

Dzimis 1936.g. 5.februāri Liepājā. Beidzis Latvijas universitātes Fizikas un matemātikas fakultāti (1959.g.). Tehnisko zinātņu kandidāts (1967.g.), doktors (1976.g.), profesors (1983.g.), specialitāte – siltumtehnika un molekulārā fizika; LZA korespondētājoceklis (1989.g.), specialitāte – magnētisko parādību fizika. Strādājis LZA Fizikālās enerģētikas institūtā par jaunako zinātnisko līdzstrādnieku (1959.-67.g.), pēc tam par vecako inženieru grupas vadītāju; LZA Fizikas institūta jaunākais zinātnisks līdzstrādnieks (no 1968.g.), vecākais zinātniskais līdzstrādnieks, laboratorijas vadītājs (no 1971.g.).

Specialists magnētisko parādību fizikā, ieteicīgi tas siltumfizikā, hidrodinamiskos un atsevišķus biofizikās aspektus. Viens no strāvu vadošu un magnetizējamu sistēmu siltuma un masas pārneses procesu zinātnisko pamatu radītājiem. Devis vispārāzītu ieguldījumu elektromagnētisko un pārneses procesu pētījumos elektrolītu plūsmās, difūzijas limitēto heterogēno elektrokīmisko procesu magnētiskajā, magnētiskā, siltumfizikā un hidrodinamikā parādībās paramagnētiskos šķidrumos un magnētiskos nanodaiļu koloidos, augstgradiņa magnētiskā separācijā koloidos un suspensions, bioloģisko suspensijs magnētiskajās ipāšībās, magnētisko šķidrumu tehnoloģija. 139 zinātnisko darbu, t.sk. 4 monogrāfiju, 2 populārzinātnisku grāmatu un 5 izgudrojumu autors.

Sagatavojis 9 zinātņu kandidātus un 1 doktoru, radijus starptautiski atzītu skolu magnētisko koloidu fizikā. E.Blūms vadītā laboratorija sadarbojas ar radniecīgiem kolektīviem PSRS, Anglijā, Francijā, ASV.

LZA F.Candera prēmijas laureāts (1971.g.), Latvijas Nopelnīem bagātais zinātnes darbinieks (1986.g.).

E.Blūms plaši iesaistījies starptautiskā zinātniski organizatoriskajā darbā. PSRS ZA Zinātnisko padomju "Magnētisko parādību fizika" un "Šķidrumu, gāzes un plazmas mehānīja" magnētisko šķidrumu sekcijas loceklis, kopš 1986.g. – Starptautiskās magnētisko šķidrumu komitejas loceklis, kopš 1991.g. – Baltijas reģiona valstu Siltumfizikas komitejas vicepriekšsēdētājs, kopš 1989.g. – UNESCO Redaktoru padomes loceklis; Šī padomei gatavo plaša profila rokasgrāmatu par magnētisko šķidrumu zinātniskajām problēmām un inženierproblēmām. Regulāri piedalās starptautisko zinātnisko konferēnu, simpoziju un skolu organizācijas komiteju darbā. 1989.g. Rīga noorganizēja V Starptautisko magnētisko šķidrumu konferenci. Vada LZA Fizikas institūta Zinātniskas padomes MHD un Siltumfizikas sekciju. Ir divu Specializēto doktoru padomes loceklis (Lietuva, Latvijas), žurnāla "Magnētiskā hidrodinamika" redakcijas padomes loceklis.

VIKTORS KALNBĒRZS

Dzimis 1928.g. 2.jūlijā Maskavā. 1951.g. beidzis Rīgas Medicīnas institūta Ārstniecības fakultāti. 1951.-55.g. Rīgas Traumatoloģijas un ortopēdijas ZPI zinātniskais līdzstrādnieks. 1956.-59.g. Rīgas Medicīnas institūta hospitalās ķirurgijas katedras asistents.

No 1959.g. līdz šim laikam – Latvijas Traumatoloģijas un ortopēdijas ZPI direktors. No 1960.g. līdz šim laikam – Latvijas Medicīnas akadēmijas traumatoloģijas un ortopēdijas katedras vadītājs.

1969.g. ievēlēts par bij. PSRS MZA korespondētājoceklī, no 1988.g. – istenais loceklis.

Medicīnas zinātņu doktors (1968.g.), specialitāte – traumatoloģija un ortopēdija; profesors (1969.g.).

1976.g. piešķirts Nopelnīem bagātā zinātnes darbinieka goda nosaukums, 1988.g. – Sociālistiskā darba varonis.

Latvijas Valsts prēmijas laureāts (1970.g. – par audi pārstādišanas metodes izstrādāšanu un ieviešanu praksē), PSRS Valsts prēmijas laureāts (1986.g. – par izciliem pētījumiem traumato.ogiā un ortopēdijā).

86 izgudrojumu autors, galvenokārt jaunu oriģinalu ārējas fiksācijas aparātu izstrāde.

239 zinātniskas publikācijas par traumatoloģijas un ortopēdijas problēmām, plastisko ķirurgiju.

Mācību grāmatas "Ķirurgiskās slimības" (Rīga, 1974.g.) līdzautors.

Latvijas traumato. un ortopēdu asociācijas priekšsēdētājs, Vissavienības traumato. un ortopēdu zinātniskās biedrības biedrs, Starptautiskās traumato. un ortopēdu biedrības (SICOT) biedrs, Vācijas ortopēdu biedrības korespondētājoceklis.

Latvijas biomehānikas un biomateriālu zinātniskās biedrības, Amerikas ķirurgu un traumato. un ortopēdu asociācijas, Venečuelas traumato. un ortopēdu biedrības, Rostokas ķirurgu biedrības, Moldovas traumato. un ortopēdu zinātniskās biedrības. Goda biedrs.

Žurnālu "Ortopedija, traumato. un protezirovanje", "Vestnik hirurgii", "Mehanika kompozītih materialov" redakcijas kolēģiju loceklis.

Latvijas Republikas VAM galvenais traumatologs (kopš 1963.g.).

Latvijas Republikas AP deputāts (kopš 1975.g.).

RIHARDS KONDRATOVICS

Dzimis 1932.g. 12.maijā Daugavpils aprīņķa Asūnes pagastā. Beidzis Latvijas universitātes Bioloģijas fakultāti (1955.g.). Bioloģijas zinātņu kandidāts (1965.g.), doktors (1983.g.), docents (1968.g.), profesors (1985.g.), LZA korespondētājoceklis (1989.g.).

Strādā Latvijas universitātē (kopš 1955.g.) par laborantu, Botāniskā dārza direktori, Bioloģijas fakultātes dekanu, docentu, profesoru, pašreiz ir Latvijas universitātes zinātņu prorektors.

Ievērojams zinātnieks bioloģijā. Ir vadošs botāniks – augu fiziologu augu introdukcijā, rododendru selekciju un kultivēšanu. Izstrādājis teorētiskos pamatus un praktiskas metodes rododendru plašai audzēšanai Latvijas agroklimatiskajos apstākļos. Izstrādājis un praktiski ieviesis efektīvu rododendru ģenētiskās pavairošanas metodi, izstrādājis un ieviesis dažādas agrotehniskas metodes, kas deva iespēju plaši ieviest rododendrus Latvijā. Pēdējā gadu desmitā ipašu uzmanību veltījis jaunu rododendru šķirņu rādišanai. Izveidots vairak nekā 20 Simsa rododendru šķirņu, par 14 no tām saņemtais autorapliecības. Radījis vairāki simti brīvdabas rododendru hibridu. Darba paplašināšanai un papildināšanai noorganizēta Rododendru selekcijas un izmēģinājumu audzētava Babītē (12,1 ha, 1980.g.) un Audu kultūru laboratorija (1990.g.).

Prof. R.Kondratovičs ir 252 publikāciju, t.sk. 5 monogrāfiju, 1 mācību grāmatas, 1 mācību līdzekļu, ka arī 16 autorapliecību autors. Viņa vadībā izstrādātas 4 kandidāta disertācijas.

R.Kondratovičs savu zinātnisko un administratīvo darbību sekਮgi savieno ar mācību darbu LU Bioloģijas fakultātē, kur strādā par profesoru, lasot pamatkursu, speckursus, vadot kursu un diplomdarbu izstrādi.

Latvijas Valsts prēmijas laureāts (1985.g.), Latvijas Nopelnīem bagātais zinātnieks (1989.g.).

Latvijas Zinātnes padomes ekspertu komisijas "Bioloģija, ekoloģija, ģeoloģija un ģeogrāfija" priekšsēdētājs, daudzu biedrību loceklis, Amerikas rododendru biedrības loceklis, Vācijas rododendru biedrības loceklis.

IMANTS MATĪSS

Dzimis 1935.g. 20.aprīli Bauskā. Beidzis Latvijas universitātes Mehānikas fakultāti (1958.g.). Tehnisko zinātņu kandidāts (1966.g.), doktors (1977.g.), profesors (1982.g.), LZA korespondētājoceklis (1989.g.).

Pēc LU beigšanas strādā Latvijas Zinātņu akadēmijā: 1958.-60.g. – Mašīnpētīšanas institūta (jaun.zin.līdzstr.); 1960.-63.g. – Autoīmātikas un mehānikas institūta (jaun.zin.līdzstr., vec.inženieris); no 1963.g. Polimēru mehānikas institūta aspirants, vec.zin.līdzstr., no 1967.g. lab.vadītājs, no 1984.g. direktora vietnieks zinātniskajā darbā, no 1988.g. institūta direktors.

I.Matīss ir aprātbūves speciālists kompozītmateriālu fizikā raksturlielumu, to vidū ar nesagraujošām metodēm, mērišanas, kā arī atbildīgu konstrukciju tehniskas diagnostikas nozarē. Viņš ir kapacitativās metodes teorijas autors, un viņa vadībā ir izstrādātas vairākas oriģinālās metodes un aparāti, kas paredzēti kompozītmateriālu fizikālo lielumu mērišanai ar kapacitativām, ultraskāgas, vibrācijas un elektromagnētiskajām metodēm. Izveidojis zinātniskās aprātbūves SKB un minēto mēraparātu eksperimentālo sēriju rāzošanu sājā SKB. Pēdējā gadu zinātnieks pētījumi saistīti ar dielektriskas un akustiskas spektrometrijas metožu izstrādāšanu, kā arī eksperiments izveidi kompozītmateriālu ipašību kontrolei.

I.Matīss ir vairak nekā 120 zinātnisko darbu autors, viņš sarakstījis 2 monogrāfijas, viņam ir 38 autorapliecības un vairāki patenti. Autorkolektīva loceklis rokasgrāmatai par materiālu un izstrādājumu nesagraujošo kontoli, kā arī vairāku mācību līdzekļu un mācību grāmatu autors vai līdzautors. Viņa vadībā izstrādātas 6 kandidāta un 1 doktora disertācijas.

No 1977. līdz 1991.gadam I.Matīss zinātnisko darbu ir sekਮgi savienojis ar pasniedzēja darbu Rīgas Tehniskajā universitātē; viņš noslājis arī lekciju kursus vairākās citu valstu universitātēs.

I.Matīss ir LZA Zinātniskās aprātbūves un īzstāžu padomes priekšsēdētājs, bij. PSRS ZA Zinātniskās padomes par fizikālajām nesagraujošām kontroles metodēm sekcijas priekšsēdētājs, divu specializēto padomju loceklis, LZA žurnāla "Kompozītmateriālu mehānika" galvenā redaktora vietnieks.

TĀLIS MILLERS

Dzimis 1929.g. 4.janvāri Jēkabpils rajonā. Beidzis Latvijas universitātes Ķīmijas fakultāti (1952.g.). Tehnisko zinātņu kandidāts (1962.g.), LZA korespondētājoceklis (1989.g.).

Strādājis rūpniecības "Rigipss" par meistarū un ceha priekšnīku (1952.-54.g.); jaun.zin.līdzstr., vec.zin.līdzstr., lab.vadītājs, direktora vietnieks zinātniskajā darbā, direktors (no 1984.g.).

Ievērojams specialists neorganiskajā ķīmijā un plazmas ķīmijā un tehnoloģijā. Izstrādājis zinātniskos pamatus kūstošo savienojumu (nitridu, karbidu, boridu

u.c.) sintēzei zemas temperatūras plazmā ultradispersu pulveru veida, veicis plašus un kompleksus šāda vielas stāvokļa fizikali ķīmisko ipašību un praktiskas izmantošanas iespēju pētījumus. Sintēzēta virkne jaunu savienojumu sistēma P-N-O-Me (kur Me – vien-, div- un trīsvērtīgi metāli) un noteikta to kristaliskā struktūra un ipašības. Organizējis visai plašu zinātnisko rezultātu ieviešanu tautas saimniecībā.

255 zinātnisko darbu, t.sk.

AKADEMISKĀS ZINĀTNES UN AUGSTĀKĀS IZGLĪTĪBAS INTEGRĀCIJAS PROBLĒMAS

Viens no svarīgākajiem atjaunotās Latvijas valsts uzdevumiem ir kardināli mainīt visas sabiedrības attieksmi pret augstāko izglītību un akademisko zinātni. Tā nav tikai finansiālo līdzekļu palielināšanas problēma intelektuālā sfērā, nodarbināto ipatsvara optimizēšana, studentu skaita samazināšana, nedz arī sabiedrības izglītības līmeņa integrālā ideksa pamatošana, bet pilnīgi jaunas attieksmes veidošana pret intelektuālo potenciālu katrā sabiedrības šūnīgā un, protams, visā valstī. Jārada apstākļi, kuros ikviens Latvijas iedzīvotājam būtu iespējams brīvi attīstīt savas radošas spējas. Jānodrošina personības atklāsmes vajadzību veidošanas un motivācijas nosacījumi, sabiedrības pieprasījums pēc intelektuālās darbības, to rezultātu atbilstošas novērtēšanas. Šo nepieciešamību mūsu dienās prot novērtēt visi, kam rūp Latvijas nākotne, to pauda arī LZS biedri II kongresa debatēs, bet risinājuma ceļi vēl joprojām nav apzināti. Ir skaidrs, ka jāmaina valsts politika intelektuālā potenciāla saglabāšanas un veidošanas sakārā, jāsakārt intelektuālā potenciāla sociālekomomiskā struktūra.

Individuāli vajadzība pēc radošas darbības var veidoties tikai tad, ja personība apzinās savu lomu sabiedrībā. Nenovērtēta, neatzīta lūdzējdarbība nevar būt radoša.

Pārreiz intelektuālās darbības motivācija sabiedrībā ir apskusi, izglītībai draud krīze. Šāds stāvoklis ir sekas tam, ka visā padomju laikā nebija reālas vajadzības pēc augstāka dzīves standarta. Iedzīvotāju patiesā dzīves kvalitāte – kultūra, izglītība, veselības aizsardzība, vide bija pielāgojusies sociālistiskā tirgus pieprasījumiem. Diemžēl, šī pielāgošanās un viduvējība joprojām pastāv kā mantojums arī patlaban. Joprojām mēs jaucam līdzekļus ar mērķiem, izniaksas ar rezultātiem, ražošanu ar rādišanu u.tml. Piemēram, tiek uzskaitīts, ka izglītība pieder pie izmaksu kategorijas, ka Latvijas valstij pietiek tikai ar lietišķiem pētījumiem un ka akademiskās zinātnes augļus importēsim utt.

Studenti turpina patēriņtāja dzīvesveidu un, izvēloties dzīves un darbības orientāciju, atsakās no radošas darbības. Izglītības un zinātnes prestižs sabiedrībā ir zems. Studējošā jaunatne neprot sev izvirzīt darbības mērķi, bet augstskolas izvirzītais mērķis vienīm šķiet svešs un nepieņemams. To apstiprina studentu

aptaujas materiāli.

Studiju motivācija ir uz tiks zema līmeņa, ka pedagoģiskais process reducējies uz didaktiskās informācijas pasniegšanu studentam un studenta personības bezpersonisku virzību uz bakalaura diploma saņemšanu.

Līdztekus radošas darbības motivācijas apsīkumam tāpat darbojas arī tautsaimniecības finansēšanas mehānisms. Vēl joprojām galvenais augstākās izglītības finansēšanas avots veidojas no valsts budžeta sabiedriskā patēriņa fonda. Turklat iedalito līdzekļu kvota nav atkarīga no speciālista kvalitātes. Kadru pasūtītājam līdz šim nebija iespējams variēt un izvēlēties profesionālās sagatavošanas studiju saturu, jo to iegrožoja augstskolas izstrādātā studiju programma un mācību plāns. Speciālistu kvalifikācijas licencēšanā nozaru speciālisti nepiedāvājās un gadu no gada saņēma speciālistu "iesainojumā" ar augstskolas diplomu.

Turpmāk jāizveido tāds mehānisms, kurā pastāvētu triju pušu ieinteresētība: augstskolas, studenta un tautsaimniecības nozares intereses, ierādot prioritāro vietu studenta interesēm, bet katra partnera tiesībām un pienākumiem kopumā jāatlībst sabiedrības sociālekonomiskajām interesēm un jābūt fiksētām triju pušu līgumā. Līguma jābūt stingri noteiktām pušu attiecībām. Speciālistu galavōšana pēc individuāla pasūtījuma, kas saistīta ar papildu kursu gatavojanu un citām izmaksām, jānorāda līgumā un attiecīgi jāvienojas par speciālista cenu. Jaunu kursu gatavojanā jāiesaistīs akademiskās zinātnes potenciālam, augsti kvalificētiem speciālistiem praktiķiem. Bez intelektuāla potenciāla integrācijas jaunā potenciāla veidošana nav iespējama atbilstoši jaunām kvalitatīvajām prasībām.

Aplūkojot pārreiz Latvijas izglītības likumā formulēto mērķi – nodrošināt akademisko izglītību un profesionālo sagatavošanu augstskolā, saskaramies ar nepietiekami izstrādātu izglītības un zinātnes politiku. Latvijā lēni sāk izvirkīties problēmas, kas vērstas uz harmonizētas radošanas zinātnes un augstākās izglītības attīstību, bet to vēl nevar uzlīkot par izglītības un zinātnes politiku, kurā skaidri būtu formulēta stratēģija un taktika, izstrādāts realizācijas mehānisms un juridisks prestižs sabiedrībā ir zems.

Joprojām Latvijas valsts intelektuālais potenciāls struktūrgriezumā nav apzināts, tas nav izvērtēts saskaņā ar pasaules

standartu un turpina pazemināties intelektuālā potenciāla prestižs.

Valsts intelektuālais potenciāls tiek izmantots neefektīvi.

Jaujais saimnieciskais mehānisms, kura pamatā ir ekonomiskās vadišanas metodes, intelektuālā potenciāla viedošanas un izmantošanas procesā nedarbojas; mācību spēki no augstskolām gan amatu savienošanas kārtībā, gan citādi aizplūst projām no pedagoģiskā darba uz zinātniski tehniskajiem kooperatīviem; intelektuāla potenciāla veidošanas motivācija nav efektīva.

Ar zinātnes un izglītības prognozēšanu valstī neviens nopietni nenodarbijas, un no divdesmit pieciem zinātnu virzieniem prioritāros nosaka pēc intuīcijas.

Patlaban akademiskās zinātnes un augstākās izglītības finansēšana pastāv atsevišķi, un neviens nav ieinteresēts ekonomiski izmantot iedalitos līdzekļus kopīgajam mērķim – intelektuāla potenciāla veidošanai. Nav izstrādāta speciālistu galavōšanas izmaksas modeļu struktūra atbilstoši augstskolas specifikai (budžeta normatīva, tāmēs izmaksu, elītārās izglītības, kā arī ciu valstu reflektantu galavōšanas saimnieciskā aprēķina modelis, brīvo ligumcenā modelis, kooperatīvais modelis speciālista pārkvalificēšanai pēc individuālās programmas u.c.).

Augstskolas arvien vairāk kļūst savrupas, tajās neiekļaujas jauni zinātnieki un speciālisti no prakses; darbojas šēma: "students–doktorants–docētājs". Veidojas jaunas augstskoliņas, bet tas vēl vairāk ierobežo intelektuāla potenciāla apriti.

Nietek objektīvi novērtēta augstskolas docētāju reālā iespēja strādāt integrētā zinātnē un izglītībā, un šis apstākļis negatīvi ietekmē gala iznākumu.

Nepietiekamas izziņas darbības motivācijas dēļ studentu zinātniskajā darbībā ir iestājusies absolūta krīze. Līdz ar to studentu kapacitāte zinātniskajā darbā netiek izmantota. Viņi darbojas tikai kā informācijas patēriņi, nevis kā zināšanu radišanas līdzdalībnieki.

No teiktā izriet svarīga atziņa: šis kompleksās problēmas risināšanā jāiesaistīs visam Latvijas intelektuālajam potenciālam. Lai tas varētu strādāt mērķtiecīgi, nepieciešams izveidot akademiskās zinātnes un augstākās izglītības integrācijas mehānismu. Tā pamatuzdevumam jābūt intelektuāla potenciāla

saglabāšanai, attīstīšanai, izmantošanai, nodrošinot vienotu izziņas un personības radošas attīstības procesu. Jāizstrādā vienota zinātnes un augstākās izglītības politika, paredzot darbības integrāciju un juridisko nodrošinājumu valdības līmeni:

- jānosaka integrācijas mērķis un metodoloģija,
- jāizstrādā darbības saturs un funkciju struktūrpoliitika;

- jāmaina finansēšanas mehānisms un organizācija (jāparezdz granti arī studiju saturu finansēšanai);

- jāpilnveido zinātnes parks un jāievieš saimnieciskais aprēķins integrētu attiecībās, jāievieš diferencētas speciālistu galavōšanas izmaksas, kuru juridisks pamats būtu atšķirīga darbītelpība, individuālais darbs ar pasūtītāju u.tml. Tas būtu arī mācību spēku materiālās ieinteresētās finansēšanas avots;

- jāizstrādā vienota augstākās izglītības un akademiskās zinātnes amatā un profesionālās kvalifikācijas sistēma.

Latvijā ir nepieciešams izveidot akademiskās zinātnes un augstākās izglītības centru, kura kolektīvo stratēģiju izstrādātu un vadītu akademiskā Zinātnes padome, kas sastāvētu no augsti kvalificētiem speciālistiem, profesoriem, ministriju un valdības pārstāvjiem.

Jāpaplāšina pārreizējais profesora statuss, paredzot veikt zinātnisko un mācību darbu augstskolā un kādā akademiskās zinātnes institūtā.

Jāveido jauns Latvijas valsts profesora modelis; tas nepārtraukti jāpilnveido, lai iegūtu pasaules atzinību.

Zinātnes un izglītības centra pamatstrukturējienām jāatrodas augstskolu pārziņā un jābalstās galvenokārt uz speciālistiem, kas strādā intelektuāla potenciāla galavōšanas sfērā.

Struktūrvienības varētu pastāvīgi izstrādāt pētījumu stratēģiju un programmas, bet koordināciju veikt akademiskā Zinātnes padome.

Būtu mērķtiecīgi lietišķos pētījumos nodot ministriju, apvienību vai privāto uzņēmēju rīcībā un veidot pētniecības koordinācijas centrus, kuros islaicīgi darboto radoši kolektīvi konkrēta uzdevuma veikšanai.

Rasma Garleja,
LU profesore

EDUARDS RIEKSTIŅŠ –
-1991.g. LZA M.Keldiša prēmijas laureāts

Zinātnu akadēmijas Prezidijs piešķīris Zinātnu akadēmijas Keldiša prēmiju par labāko darbu fizikas un matemātikas zinātnēs *Eduardam RIEKSTIŅAM* (LZA un LU Matemātikas institūts) par darbu ciklu asimptotisko izvirzījumu teorijā.

E.Riekstiņš dzimis 1919.g.

9.oktobrī Beidzis Latvijas universitāti (1954.g.). No 1945. līdz 1970.g. bija LU Vispārīgās matemātikas katedras asistents, vecākais pasniegējs, katedras vadītājs. No 1970. līdz 1991.g. – vecākais zinātniskais līdzstrādnieks Fizikas institūta, no 1991.g. jūnija vecākais zinātniskais līdzstrādnieks LZA un LU Matemātikas institūta. Fiz.matzinātnu kandidāts (1952.g.) 110 zinātnisku rakstu, 2 mācību grāmatu un

5 zinātnisko monogrāfiju autors. Ir matemātikas referatīvo žurnālu "PK Matematika", "Mathematical Review" un "Zentralblatt für Mathematik" referents.

E.Riekstiņa zinātniskās intereses saistītas ar asimptotisko attīstījumu teoriju: pēdējos gados pievērsies arī matemātikas vēsturei. 1991.g. M.Keldiša prēmija piešķirta par E.Riekstiņa darbu ciklu asimptotisko izvirzījumu teorijā (5 monogrāfijas un 2 mācību grāmatas).

Monogrāfījs "Integralu asimptotiskie attīstījumi" (3 sējumi, Riga, Zinātne, 1974., 1977., 1981.) apkopoti literatūrā sastopamie materiāli par integralu attīstījumiem un autora originālie pētījumi, kas iepriekš publicēti daudzos žurnālu rakstos. Šāds pārskats par integralu

asimptotiku pasaules literatūrā sastopams pirmo reizi. Lietojot asimptotiskos attīstījumus, svarīgi noskaidrot pieļauto kļūdu. Šis jautājums aplūkots monogrāfijā "Asimptotisko attīstījumu atlikumu novērtējumi" (Rīga, Zinātne, 1986.g.). Lielākā daļa no šīs monogrāfijas satur originālus pētījumus. Loti daudzās lietojamās matemātikas problēmās jāsastopas ar dažādiem transcendentiem vienādojumiem, kuru saknēm jāmeklē asimptotiskas izteiksmes. Šiem jautājumiem veltīta monogrāfija "Vienādojumu sakņu asimptotika un novērtējumi" (Rīga, Zinātne, 1991.g.), kurā apkopotas un papildinātas visas galvenās metodes. Art sāda monogrāfija pasaules literatūrā sastopama pirmo reizi. Autors sarakstījis 2 mācību grāmatas "Matemātiskās fizikas vienādojumi" (Rīga, LVI, 1964.g.), "Matemātiskās fizikas metodes" (Rīga, Zvaigzne, 1969.g.) un brošūru "Naturālo skaitļu nosaukumi pasaules tautu valodās" (Rīga, Zinātne, 1990.g.).

Matemātikas referatīvajos žurnālos, kā arī atsevišķu matemātiku vēstulēs par visu monogrāfiju komplektu rodamas vislabākās atsauksmes.

Godājamie Latvijas Zinātnieku savienības biedri!

Latvijas Zinātnieku savienībā izveidojusies krīzes situācija, kuras būtību nosaka šādi apstākļi.

Kā zināms, LZA 2.kongress nespēja sapulcināt LZA Statūtos noteikto kvorumu – divas trešdaļas biedru kopskaita. Tāpēc LZA 2.kongress noteica vienu mēnesi ilgu moratoriju uz visiem saviem lēmumiem, lai dotu iespēju pārējiem LZS biedriem, kas dažādu iemeslu dēļ kongresa darbā nepiedalījās. Statūtos noteikta kārtībā noprotestēt, ja tas nepieciešams, šī kongresa lēmumus vārā pieprasīt jauna kongresa sasaikšanu.

Kaut arī šādi rakstiski pieprasījumi nav saņemti, tomēr daja vecās LZA Padomes, kuras locekļiem ir arī baius vairākums LZA 2.kongressā ievēlētajā Domē, neuzskata par iespējamu atzīt šī kongresa lēmumus par spēkā esošiem. Tājā pašā laikā LZA Padome apzinās, ka pēc vāji noorganizētā LZA 2.kongresa tai ir visai maz cerību sapulcināt uz ārkārtas kongresu nepieciešamo dalībnieku skaitu. Tādējādi ir radīta situācija, kurā vecās LZA Padomes pilnvaras saskaņā ar Statūtiem ir sen jau beigušas, bet jaunā Dome un prezidents nevar sākt darbu, jo netiek atzītas arī viņu pilnvaras.

Korekts risinājums šajā situācijā, manuprāt, būtu šāds: iepazīstināt visus

"Zinātnes Vēstnesis"

Redaktors Vilhelms Luta

Redkolēģijas vadītājs Ēvalds Mugurēvičs.

Redkolēģijas locekļi: Elmārs Beķeris, Mārtiņš Beķers, Juris Ekmanis, Jānis Graudonis, Jānis Klava, Oskars Martinsons. Rīga, Turgeņeva ielā 19.

Tālrunis 226198.

"Science Bulletin" Association of Latvian Scientists.

Laikraksts iznāk reizi mēnesi kopš 1989.gada.

Izdevējs: Latvijas Zinātnieku savienība. Reģistrācijas apliecība Nr.0075. Salikts ar Macintosh datoru. Ofsetiespiedums.</p